

Розділ 5. ВИСОКИЙ СМИСЛ ЖИТТЯ ЯК ЦІННІСТЬ: ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ВІТЧИЗНЯНОГО КЛІЄНТА З ЕКЗИСТЕНЦІЙНОЮ ПРОБЛЕМАТИКОЮ

У сучасній культурі до загальнолюдських, вищих цінностей належать наступні: Любов, Добро, Правда, Краса, Гармонія, Досконалість, Відповідальність, Справедливість, Честь, Гідність, Совість, Свобода, Самодостатність, Знання, Творчість тощо. Але в часи, коли поступово знецінюються або зовсім втрачаються такі високі цінності, багато хто із співвітчизників надає перевагу більш примітивним орієнтирам, підпорядковуючи їм свої життєві плани, що негативно відбивається на цілісності особистості, веде до її деградації. Значну роль у появі відчуття втрати, відсутності смислу життя, у смисловій дезорієнтації сучасної молоді відіграє знецінення цінностей, традицій як у людей старшого віку, так і у цілого народу. Має місце протиборство між колишніми та існуючими, проголошуваними і бажаними, істинними й хибними поняттями, котрі є основою культури, яка виступає втіленням і практичною реалізацією життєвих цінностей, сприяє їх розвитку. Коли ідеї, цінності і смисли втрачають свою первинну властивість виражати людську ситуацію і відповідати на екзистенційні запитання, це свідчить про їх «зношування» і необхідність появи нових цінностей та смислів.

З гуманістичних позицій високий рівень розвитку особистості передбачає сходження над собою до вершин духовності, спрямування власного життя по вертикалі, що забезпечується прагненням до досягнення духовних, високих смислів, почуттям відповідальності за їх здійснення. Нове осмислення життя, його реалій вимагає і супроводжується утворенням нових смислів, реалізуючи які особистість здійснює себе. Осмислити життя — значить відкрити суть, значення власного буття, усе, що у ньому відбувається, і свою роль у цьому процесі. Ще великі філософи, такі як Сократ, Платон, Декарт, Спіноза, Діоген, вважали, що те життя «найкраще», яке найбільш осмислене. Смысл життя значною мірою залежить від того, у якому контексті індивід сприймає життя, як його переживає і осмислює, які соціокультурні фактори і як саме впливають на становлення і втілення особистого смислу.

Розуміння смислу життя як загальнолюдської цінності. Прагнення до смислу є центральним мотивом людського існування. Смысл тлумачиться як цінність і водночас переживання цієї цінності в процесі її становлення, засвоєння і реалізації. Для людини смисл життя має вигляд морального закону, обов'язку, що постає вищим благом і саме так внутрішньо переживається нею. У праці «Критика практического разума» І. Кант відзначив, що моральний вчинок продиктований не розрахунком, а деяким внутрішнім почуттям. Сучасні дослідники відзначають, що особистісний смисл — це переживання підвищеної суб'єктивної значущості предмету чи події, це «те, що хвилює» [111, с. 87], «визначає вибіркочувачу значущість» [83, с. 342].

Життєві смисли не існують самі по собі, а підпорядковані найважливішому, найвищому смислу чи групі смислів («духовне смислове ядро»). На нашу

думку, високий смисл життя — це таке психологічне утворення, яке визначає уявлення людини про найвищі, духовні цінності, і у відповідності з якими вона буде своє життя, прагне його усвідомити не як серію випадкових, розрізнений подій, а як цілісний процес [52, с. 224], причому як процес духовного піднесення, рух по висхідній, по вертикалі. Рух «по вертикалі» означає прямування людини від рівня біологічного до соціального, аж до духовного, який і підносить особистість над вузькоогоїстичним або вузькосоціальним, дає їй снагу жити не за законами животіння, меркантильного пристосовництва або соціальної підлеглості, а за внутрішнім законом, тими унікальними цінностями, котрі мають пройти перевірку власною совістю. А переживання людиною особистісної необхідності втілення в життєвих актах «надособистісних смислів» характеризує її як духовну особистість [84, с. 63].

Заперечуючи розуміння, що людський індивід є продуктом спадкових (генетичних) факторів чи впливу оточуючого середовища, сучасні психологи гуманістично-екзистенційного спрямування наголошують на тому, що людина є основним архітектором свого життя і життєвого досвіду. Кожен опиняється перед вирішенням завдання наповнити своє життя смислом, відповідальний за свою долю, йому надана свобода, якою можна скористатися, аби здійснити вибір серед наданих можливостей. Людина весь час перебуває у русі, у процесі розвитку («саморуху», за Г. С. Костюком), вона живе справжнім життям, коли шукає сутнісного, а не лише задовольняє біологічні потреби, сексуальні, корисливі, агресивні чи будь-які інші наміри. Люди, які зрікаються особистісного зростання, заперечують усі закладені в них самих *можливості* для повноцінного існування. Той, хто відмовляється творити життя, повне змісту, робить те, що називається зрадою своєї людської сутності. Подолання цієї проблеми дозволяє пробудити у людини бажання щось важливе і справжнє вчинити у своєму житті, не боятися «бути», шукати шляхи для творчого самовияву, будувати власну, наповнену смислом, життєву стратегію.

Розробляючи проблему оволодіння людиною смислом своєї життєдіяльності, ми звертаємося до праць провідних вітчизняних і зарубіжних авторів, таких як В. Франкл, Ж.-П. Сартр, І. Ялом, М. Бубер, А. Маслоу, Л. С. Виготський, С. Л. Рубінштейн, О. М. Леонтьєв, В. А. Роменець. У сучасній російській психологічній науці проблематика смислу і цінностей розробляється у рамках «вершинної психології» і присутня в роботах Ф. Ю. Василюка, В. А. Іваннікова, Д. О. Леонтьєва, Є. В. Ейдмана. Серед українських психологів, які досліджують питання смислу життя у просторі гуманістично-екзистенційного спрямування, парадигми духовного розвитку, можна назвати Г. О. Балла, М. Й. Боришевського, С. Д. Максименка, Н. В. Чепелеву, О. Ф. Бондаренка, Т. М. Титаренко, В. В. Рибалка, М. В. Савчина та ін.

У психотерапії проблема смислу була поставлена вже в психоаналізі З. Фрейда, який вважав, що на питання про смисл життя може відповісти лише релігія [186; 187]. Для К. Г. Юнга пошук смислу — це специфічно людська потреба, реалізація якої веде до сутнісних витоків, він першим розглядав втрату смислу як психологічну проблему [207]. К. Ясперс одним із перших серед екзистенціалістів тлумачив смисл життя як актуальне переживання [212]. В. Франкл вважав,

що смисл для кожної людини в конкретний період часу унікальний, а смисло-втрата призводить до заповнення «екзистенційного вакууму», пошуку щастя за допомогою псевдосмислів — прагнення до успіху, влади, збагачення тощо [185]. Д. Б'юдженталь, Р. Мей, І. Ялом вважали, що смисл забезпечує усю повноту життя, а спроби відмовитися від себе, власного вибору сприяють втраті смислу, контакту з собою, виникненню тривоги [22; 124; 211]. Неминучі страждання, переживання невпевненості, відчаю і порожнечі є причиною і наслідком того, що людина не намагається жити «життям справжнім», теперішнім, а обмежується лише підготовкою до нього — за поглядами вченого В. М. Дружиніна [61].

Вважається, що будь-який, навіть негативний досвід, є цінний і важливий. Так, тривога спонукає совість людини, вважає Р. Кочюнас. У тривозі й відчаї С. К'єркегор бачить обов'язкові компоненти для духовності, віри, смислу і становлення людини. Д. Б'юдженталь вказує, що переживання кризи несе не тільки страждання, відчай, а й має цілющий вплив, допомагає краще пізнати свої витіснені потреби й почуття, дозволяє розширити самосвідомість і відтворити втрачену внутрішню гармонію [90; 95; 213]. У кризі В. Пошкуче вбачає закладені можливості, позитивні аспекти переживання відсутності смислу життя, дефіцит цінностей і значень. Можна розмірковувати так: «Коли б не криза, я б не зрозумів, що я коїв не так, які помилки допускав у спілкуванні, і тепер я ціную свій час, і хочу повно прожити кожну мить теперішнього...» [141]. У ситуації вибору між протилежними мотивами у людини, на думку Б. В. Зейгарник, виникає особливе переживання, яке розглядається як активна діяльність (проживання) з породження нових життєвих смислів [71]. А чуттєвий смисл світу, про який писав В. А. Роменець? Чуттєва краса пробуджує чуття-існування, вона несе в собі страждання, бо мислиться як така, що перебуває поза людиною. Зрештою, людина бачить у собі еталон краси і страждає, доки не знайде красу в самій собі [161].

Чинник «високий смисл життя» у психологічній практиці. Психологу, психотерапевту, який працює з людиною, що переживає відсутність, кризу смислу, важливо пам'ятати, що це переживання для неї є найголовнішим і найреальнішим на даний момент її життя. Важливим є зауваження В. Франкла стосовно того, що, коли людина ставить перед собою питання про смисл життя, то це не свідчить про її хворобу, адже поява цих питань і сумнівів відкриває щось надзвичайно людське і важливе — опікуваність духовною стороною буття і осмисленням життя [215]. Тому варто не визволяти її від страждань і відчаю, а допомогти знайти свою відповідь на це екзистенційне питання, свій індивідуальний смисл, відкривши у важкому, болісному і навіть деструктивному, на перший погляд, досвіді певний конструктив, позитивні сторони, які забарвлять життя кольорами, даруючи людині радість буття.

Психотерапевт, враховуючи індивідуальні особливості осмислення людиною екзистенційних питань, тільки їй властиві переживання «стресу людської ситуації» (відсутність заданого смислу у житті, його кінцевість, екзистенційна самотність та ін.), може скористатися цією ситуацією, яка сприятиме вибуху творчої активності людини, допоможе їй краще адаптуватися самій і навіть підтримати тих, хто поруч [146]. Пропрацьовуючи смислові конфлікти, стикаючись із внутрішніми протиріччями, особистість розвивається, запускаючи тим самим подаль-

шу роботу самосвідомості. При цьому Р. Мей закликає психотерапевтів приділяти більше уваги саме смислу консультування, а не його техніці. Адже перебудова свідомості не може бути метою, якщо вона передбачає самореалізацію, засновану на недосконалих, а то й хибних цінностях. Психотерапія має звертатися до найвищих людських спонукань, до тих цінностей, заради яких варто жити, переконаний учений [124]. Окрім того, смисл людського життя — це не лише його означення або називання, а обов'язково спрямування до дії, вчинок [161; 176].

Щодо культурних цінностей, то, на думку сучасних вітчизняних дослідників, вони розглядаються як основне джерело мотивів — *чинники*, що зумовлюють ту чи іншу поведінку окремої людини в соціумі. Скажімо, ментальними стереотипами українців визначені: любов до природи та землі і бажання працювати на ній, дбайливість і відповідальність стосовно навколишнього світу; тонке відчуття гармонії з природою; ліричність, підвищена емоційність, чутливість та емпатійність. Особливості українців проявляються в яскравій обрядовості, естетизмі народного життя, культуротворчості (див. розділ 1.). Психологи О. Ф. Бондаренко та Н. С. Кондратюк дослідили, що для українців базовими цінностями є «Любов», «Смисл життя», «Душа», а виразними особливостями вітчизняного психотерапевтичного дискурсу є причетність, метафоричність, орієнтованість на такі екзистенційні концепти, як життя, смисл, цінність, справжність [19].

На наших даних [173, с. 94-118], і сучасна молодь, і психологи, які надають психологічну допомогу у вирішенні екзистенційних проблем, підкреслюють не лише значення смислу в житті людини, а й необхідність і бажаність високих життєвих смислів. Віра і спрямованість на такі смисли у сучасного українця вимагають від суспільства створення сприятливих умов для особистісного розвитку людини, її можливостей для пошуку і реалізації цих смислів. При засвоєнні духовних цінностей особистість починає орієнтуватися на сутнісні глибинні смисли зовнішнього і внутрішнього життя, стає спадкоємицею і співтворцем традиційної культури в сучасних умовах, вчиться відчувати, визнавати і реалізовувати в житті сутнісні «мета-потреби». Вищі цінності наповнюють людське життя вищим смислом, тому й виступають найважливішими ціннісно-смісловими орієнтирами в особистісному зростанні сучасної людини. На досягнення якості і повноти буття, на підтримання його висхідного вектора скерована нині психологічна допомога [132, с. 259].

Смисл життя, його розуміння людиною, значною мірою залежить від того, у якому контексті вона сприймає життя, як його переживає і осмислює, які соціокультурні фактори і як саме впливають на становлення і втілення особистого життєвого смислу. Важлива роль у цьому належить тому, хто транслює цінності і смисли, безпосередньо й активно взаємодіє з людиною, що потребує допомоги, а саме — психологу-консультанту і психотерапевту. Так, на міжнародній конференції, присвяченій «позитивній психології смислу», яка відбулася у липні 2000 року в Канаді, І. Ялом акцентував, що для кожного нового клієнта слід винаходити нову психотерапію, що найбільш цінним інструментом психотерапевта є він сам, і критерієм успішності психотерапії є зміни самого терапевта. А виступ Ернесто Спінеллі — одного з провідних представників екзистенційно-феноменологічного крила у психотерапії — був взагалі присвячений породженню

смыслу у взаємодії психотерапевта з клієнтом, ролі екзистенційної присутності терапевта у психотерапевтичній взаємодії [105].

Екзистенційні змісли психологів як чинник формування сучасної парадигми психологічної допомоги людині у пошуку високого зміслу життя. Ми вважаємо, що результативність психологічної допомоги людині в означенні вектору її розвитку і самовдосконалення значною мірою залежить від особистості психолога, його власних цінностей і зміслів, що впливає на результативність зміслової взаємодії з клієнтом, на усвідомлення ним власних життєвих орієнтирів, на оволодіння й реалізацію високого зміслу життя. Окрім того, психологи, які займаються науковою діяльністю і, разом з тим, ведуть практику психологічного консультування чи психотерапії, тією чи іншою мірою здійснюють вплив на розробку теорії і практики психологічної допомоги людині у розв'язанні нею екзистенційних проблем. Ми припустили, що у психологів, які працюють в екзистенційній парадигмі, у системі життєвих зміслів домінують саме екзистенційні змісли. Для перевірки цієї гіпотези була використана методика російського дослідника В. Ю. Котлякова [88], основою якої слугували відповіді досліджуваних, що працювали з методикою граничних зміслів Д. О. Леонтьєва. Із усіх варіантів «зміслових категорій» після обробки «зміслового дерева», вибудованого опитуваним, відбирався той, який найточніше відповідав його уявленню про змісл власного життя. Фактично досліджувані формували провідний, а точніше найголовніший, найсуттєвіший на даний момент, особистий змісл життя. У додатку В наводимо інструкцію та способи обробки результатів емпіричного дослідження, проведеного на групі психологів м. Києва.

Обговорення даних і рекомендації. Представляємо графік — усереднений профіль життєвих зміслів опитаних консультантів і психотерапевтів, які поєднують практику з науковою діяльністю, і тих, хто займається лише практичною роботою (усього 50 осіб). На рис. 5.1 видно, що жодні з категорій зміслів не є домінуючими у системі зміслів респондентів загальної виборки. За результатами статистичного аналізу (непараметричний критерій Манна-Уїтні [164]) між групами «психологи-науковці» (n=17) та «психологи-практики» (n=33) встановлено значущі відмінності ($p < 0,05$) в наступних шкалах життєвих зміслів: екзистенційні, гедоністичні, статусні, когнітивні. Середні значення цих показників представлені також на рис. 1.

Серед тих зміслів, що «досить представлені», у психологів-науковців перші місця займають екзистенційні змісли («щоб бути вільним», «щоб жити», «щоб любити») та самореалізації; найменше або слабо виражені статусні й гедоністичні. У той час у психологів, які ведуть лише практику, екзистенційні змісли займають лише 5-те місце з восьми можливих. Можна припустити: опитані психологи-науковці, які здійснюють фахову допомогу людині у вирішенні екзистенційних проблем, є тими особистостями, які знаходяться у процесі пошуку зміслів, цінностей буття і можуть успішно допомагати клієнтам у пошуках і реалізації високого зміслу життя. Хоча, зрозуміло, для цього, в багатьох випадках (що видно з бесід та інтерв'ю) необхідна спеціальна професійна підготовка, більш-менш визначений методичний інструментарій, стратегія і особливо досвід такої допомоги [51; 52].

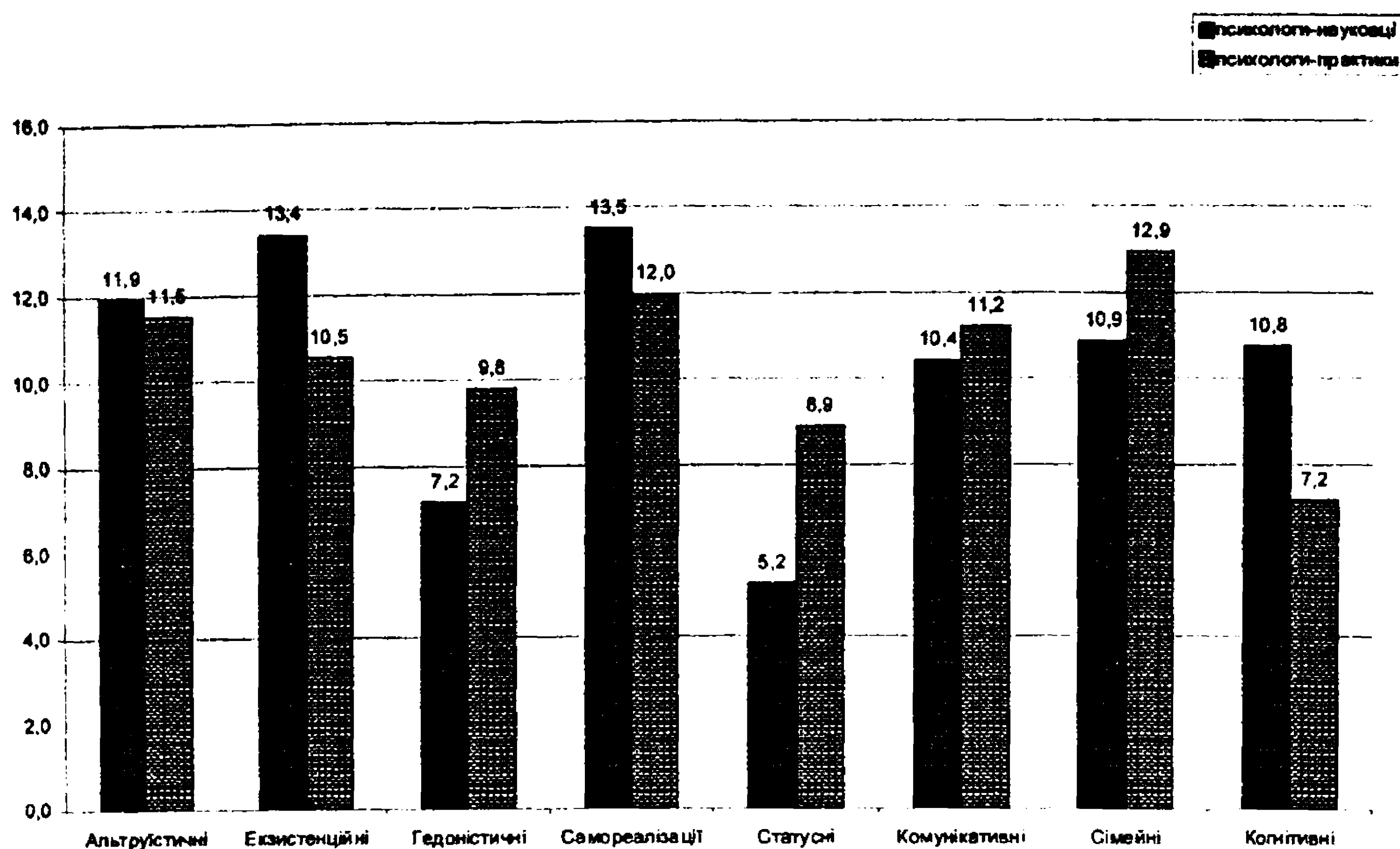

Рис. 5.1. Усереднений профіль представленості категорій життєвих смислів психологів-науковців і психологів-практиків (за методикою В. Ю. Котлякова)

Домінування екзистенційних і когнітивних смислів серед науковців, ймовірно, пояснюється їхньою дослідницькою діяльністю, в той час як практики більше переймаються проблемами міжособистісних стосунків, досягнення певного рівня кваліфікації, отримання статусу, вони більше орієнтовані на отримання задоволення від життя. Психологи, які практикують і ведуть науково-дослідницьку роботу (на відміну від «чистих» практиків), мають у своєму фаховому арсеналі не лише методики та техніки. Вони проводять аналіз значного масиву спеціальної наукової і науково-практичної літератури, накопичують і піддають аналізу власний досвід, вчаться, перебуваючи при цьому у постійному русі, який характеризується пошуком перспектив, можливостей розвитку будь-якої особистості, у тому числі власної. Розуміння значень життєвих смислів, їх переживання, втілення і зміни на своєму досвіді дають можливість такому психологу краще зрозуміти потреби, настрої, індивідуальні потенції людини, яка потребує екзистенційної допомоги.

Цікавими нам видаються також вікові відмінності між групами психологів загальної вибірки, а саме — «до 30 років» (n=29) та «після 30 років» (n=21), що виявлено за вищевказаним критерієм у наступних шкалах: статусні, сімейні, когнітивні (рис. 5.2).

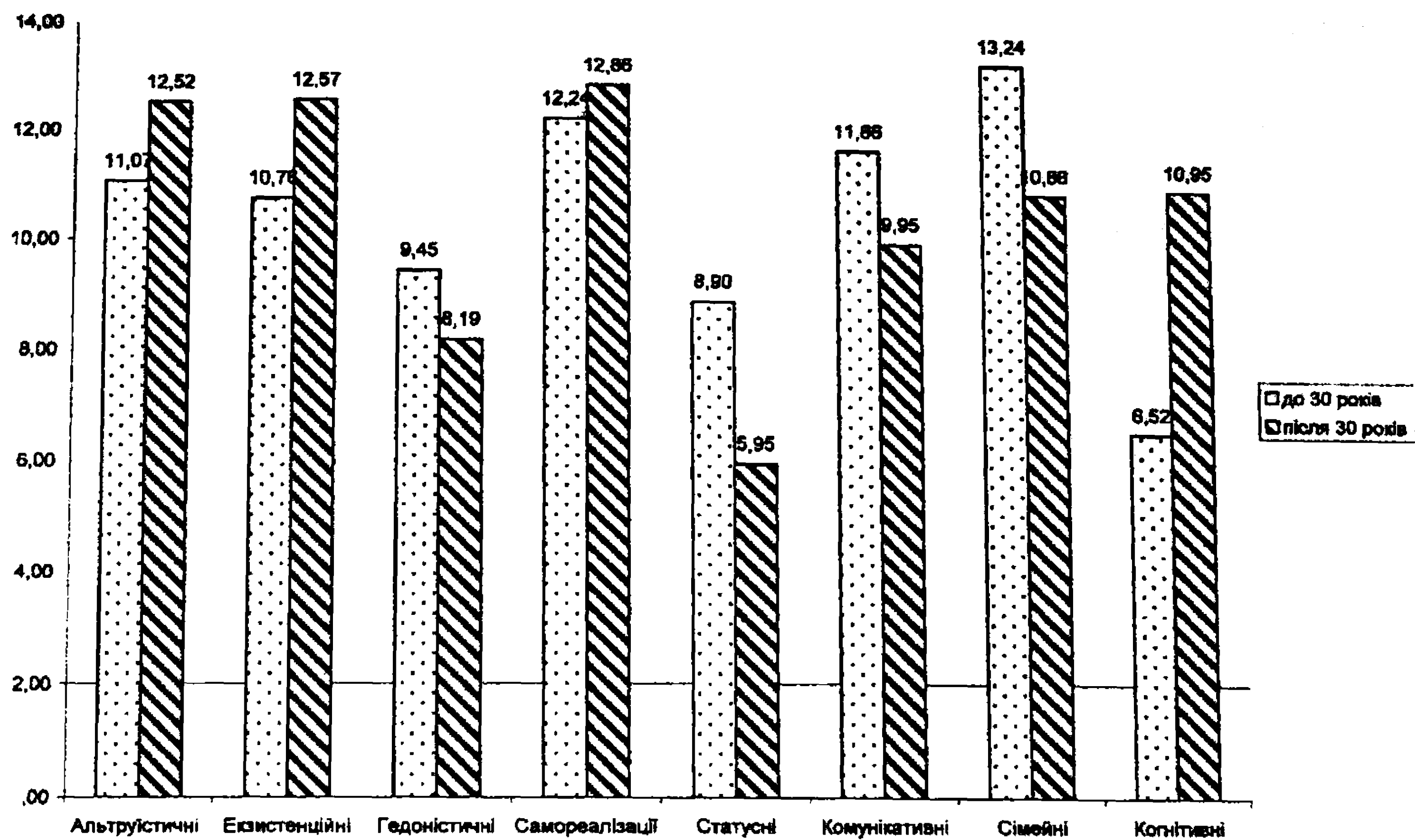

Рис. 5.2. Усереднений профіль представленості категорій життєвих смислів у вікових групах психологів загальної вибірки (за методикою В. Ю. Котлякова)

Якщо характеризувати систему життєвих смислів за віком, то серед тих психологів, кому 30 і більше років, переважають смисли самореалізації, екзистенційні і альтруїстичні, на що, певно, впливає досвід, особистісна зрілість, сформований світогляд, прагнення до досконалості. У більш молодих психологів переважають смисли сімейні, а потім самореалізації і комунікативні, що можна пояснити улаштуванням їх сімейного стану, пошуком свого місця у суспільних і особистісних взаєминах. У цілому для групи психологів до 30 років життєві смисли розташовані у наступній послідовності за представленістю: 1. сімейні, 2. самореалізації, 3. комунікативні, 4. альтруїстичні, 5. екзистенційні, 6. гедоністичні, 7. статусні і 8. когнітивні. Психологи від 30 років і старші орієнтуються на смисли: 1. самореалізації, 2. екзистенційні, 3. альтруїстичні, 4. когнітивні, 5. сімейні, 6. комунікативні, 7. гедоністичні, і найменше — 8. статусні. Як психологи-науковці, так і ті, хто входить у категорію «30 і більше», значущо відрізняються від практиків і молодих психологів за досить низькою представленістю статусних смислів: вірогідно, цей етап становлення вони вже пройшли або ж він для них ніколи не був першочерговим. А вищий показник когнітивних смислів у цієї частини респондентів, швидше за все, свідчить про їх впевнений шлях до знань, освіти, життєвої і професійної компетентності.

Зауважимо, що той чи інший профіль виражає узагальнену тенденцію, адже у кожного психолога є своя індивідуальна система, свій унікальний і неповторний профіль життєвих смислів. Будь-який профіль представленості категорій життєвих смислів у жодному разі не носить оцінковий характер — «гарний» чи «поганий», а може говорити лише про те, що психолог більшою чи меншою мірою готовий до консультативної і психотерапевтичної роботи з клієнтами, які мають саме екзистенційні проблеми.

Зважаючи на те, що на рис. 5.1 і рис. 5.2 зображено усереднений профіль життєвих смислів респондентів, ми застосували факторний аналіз з метою

більш детального розгляду представленості категорій смислів у двох групах (а також окремих їх представників), а саме: «психологи-науковці» і «психологи-практики». Кореляційна матриця змінних була використана для отримання чотирьох факторів першого порядку, які загалом пояснюють 78% загальної дисперсії. За допомогою неортогонального обертання було отримане факторне рішення, де фактори мають ненульові кореляції між собою. Це дало змогу застосувати факторний аналіз другого порядку на кореляційній матриці факторів першого порядку. Два фактори другого порядку пояснюють 68% загальної дисперсії. Перший та другий фактор другого порядку зображено на рис. 5.3. У їх просторі можна бачити розподіл спостережень за групами психологів-науковців та психологів-практиків, а також факторні навантаження висхідних змінних на ці фактори.

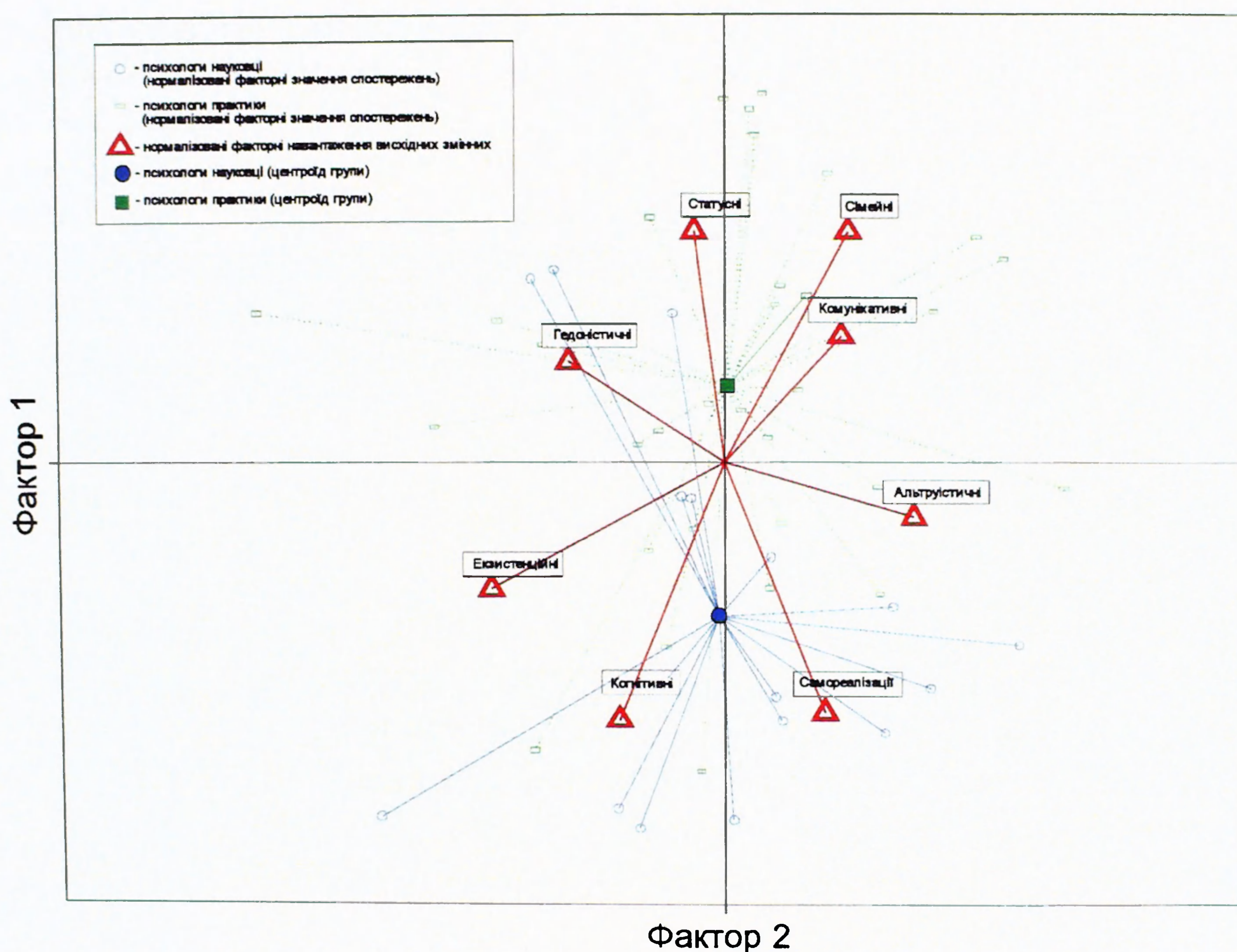

Рис. 5.3. Розподіл нормалізованих факторних значень спостережень (групи психологів-науковців та психологів-практиків) та нормалізованих факторних навантажень у просторі факторів другого порядку

На рисунку видно, що центроїди груп добре диференціюються по фактору 1. Так, центроїд групи психологів-науковців ближче розташовано до полюса фактора 1, де його навантажують такі змінні як «когнітивні», «самореалізації», у той час як центроїд групи психологів-практиків тяжіє до протилежного полюса фактора 1, який навантажують змінні «статусні», «сімейні». Окрім того, можна спостерігати, до якого полюсу тяжіє той чи інших окремих психолог: він показує як високі значення, скажімо, екзистенційних смислів, так і досить низькі.

Використана нами методика сприяє осмисленню фахівцем життєвих смислів, їх розширенню, виходу на екзистенційні цінності й розумінню їх місця у системі власних життєвих смислів. Вона може бути бажаною не тільки для самопізнання, вивчення психологом-консультантом або психотерапевтом власної системи цінностей, визначення напрямку «куди рости», а й для того, щоб розуміти, у просторі яких понять він може успішно працювати з клієнтом. Методика доцільна також у визначенні психологічної готовності сучасних психологів до надання кваліфікованої допомоги людині у вирішенні нею екзистенційних проблем.

Отже, сучасне екзистенційно-гуманістично орієнтоване консультування і психотерапія мають допомогти людині переживати своє існування як справжнє, усвідомлювати власні можливості, свій потенціал, і те, як його можна оптимально реалізувати в житті. Психологічна допомога полягає у тому, аби сприяти осмисленню людиною свого буття з орієнтацією на високі смисли, спрямованість на які підносить життя на новий, більш якісний рівень.

Психологи, які здійснюють консультативну і психотерапевтичну практику, можуть допомогти людині у вирішенні життєво важливих питань, зокрема, пошуку й відкриттю смислу власного життя, якщо самі мають у системі особистих життєвих смислів — екзистенційні смисли. Це важливо ще й тому, що психологи, у смисловій системі яких домінують буттєві, сутнісні смисли, у тій чи іншій мірі впливають і на творення стратегії психологічного супроводу людини у вирішенні екзистенційних проблем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аверинцев С. AdFontes! Человек. История. Весть / С. Аверинцев. — К. : Дух і літера, 2006. — С. 436-439.
2. Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами : зб. наукових праць / [за ред. П. М. Таланчук]. — К. : Університет «Україна», 2004. — 448 с.
3. Алешина Ю. Е. Индивидуальное и семейное психологическое консультирование / Ю. Е. Алешина. — М. : Социальное здоровье России, 1993. — 173 с.
4. Андрос Є. І. Метафізична та постметафізична доба європейської гуманістики: зміна методологічних засад і світоглядних орієнтацій. Колізії антропологічного розуму // В. Г. Табачковський, Г. І. Шалашенко, А. М. Дондюк, Н. В. Хамітов, Г. П. Ковadlo, Є. І. Андрос. — К. : Видавець ПАРАПАН, 2002. — С. 123-152.
5. Архетипи української ментальності / [авт. тексту С. Кримський]. — К. : Наукова думка, 2006. — 125 с. — (Проблеми теорії ментальності).
6. Балинт М. Базисный дефект: Терапевтические аспекты регрессии / М. Балинт. — М. : «Когито — центр», 2002. — 256 с. — («Современная психотерапия»).
7. Балл Г. А. Психология в радиогуманистической перспективе: избранные работы / Г. А. Балл. — К. : Изд-во Основа, 2006. — 408 с.
8. Барц Э. Игра в глубокое: Введение в юнгианскую психодраму / Э. Барц. — М. : Независимая фирма «Класс», 1997. — 144 с.
9. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин. — М. : Русские словари. Языки славянской культуры, 2003. — С. 7-68.
10. Бергсон А. Собрание сочинений : в 4 т. / Анри Бергсон — М. : «Московский клуб», 1992. — 336 с.
11. Бердяев Н. О рабстве и свободе человека [Электронный ресурс] / Н. Бердяев. — Режим доступа: <http://www.vehi.net/berdyaev/gabstvo/index.html> — название с экрана.
12. Берн Э. Игры, в которые играют люди. Психология человеческих взаимоотношений; Люди, которые играют в игры. Психология человеческой судьбы / Э. Берн. — СПб. : Лениздат, 1992. — 400 с. : ил.
13. Берн Э. Групповая психотерапия / Э. Берн. — М. : Академический Проект, 2000. — 464 с. — (Концепции: теории, традиции, инновации).
14. Берн Э. Трансактный анализ в психотерапии: Системная индивидуальная и социальная психиатрия / Э. Берн ; [пер. с англ.]. — М. : Академический Проект, 2001. — 320 с. — («Концепции»).
15. Бинсвангер Л. Бытие — в — мире / Л. Бинсвагер. — М. : «КСП+»; СПб. : «Ювента», (при участии психологического центра «Ленато», СПб.), 1999. — 300 с.
16. Блатнер А. Теоретические основы психодрамы / А. Блатнер // Психодрама и современная психотерапия. — 2003. — № 4. — С. 4-14.
17. Бойко Л. М. Психологія етнічних груп [Електронний ресурс] / Л. М. Бойко. — Режим доступа: <http://studentam.net.ua/content/view/3190/86/>. — назва з екрану.
18. Бондаренко А. Ф. Понятийный тезаурус этического персонализма как русской традиции в психотерапии / А. Ф. Бондаренко // Журнал практикующего психолога. — 2005. — № 1. — С. 39-48.
19. Бондаренко А. Ф. Русская традиция в психотерапии: в поисках истоков / А. Ф. Бондаренко, Н. С. Кондратюк // Психотерапия. — 2008. — № 6. — С. 7-16.
20. Братко-Кутинський О. Феномен України / О. Братко-Кутинський. — К. : Вечірній Київ, 1996. — 304 с.
21. Будинайте Г. Л. Классическая системная семейная терапия и постклассические направления: революция, эволюция или...? [Электронный ресурс] / Г. Л. Будинайте. — Режим доступа: <http://www.myword.ru> — название с экрана.
22. Бьюдженталь Дж. Искусство психотерапевта / Дж. Бьюдженталь. — СПб. : Питер, 2001. — 304 с.
23. Варга А. Я. Развитие системной семейной психотерапии в России [Электронный ресурс] / А. Я. Варга. — Режим доступа: <http://www.myword.ru> — название с экрана.
24. Василюк Ф. Е. Методологический анализ в психологии / Ф. Е. Василюк. — М. : МГППУ; Смысл, 2003. — 240 с.

25. Василюк Ф. Е. Методологический смысл психологического схизиса / Ф. Е. Василюк // Вопросы психологии. — 1996. — № 6. — С. 25-40.
26. Василюк Ф. Е. Психотехника выбора // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / Ф. Е. Василюк / [под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур]. — М. : Смысл, 1997. — С. 284-314.
27. Васильева А. О. Особенности психотерапевтического подхода в комплексном лечении пациентов онкологического профиля / А. О. Васильева // Журнал психіатрії та медичної психології. — 2006. — № 1 (16). — С. 126-131.
28. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. — К.; Ірпінь : ВТ «Перун», 2001. — 1440 с.
29. Венгер А. Л. Психотерапия: западная теория и российская практика / А. Л. Венгер // Московский психотерапевтический журнал. — 2004. — № 1. — С. 5-17.
30. Винникотт Д. В. Маленькие дети и их матери / Дональд Винникотт ; [пер. с англ. Н. М. Падалко]. — М. : Независимая фирма «Класс», 1998. — 80 с.
31. Винникотт Д. В. Разговор с родителями / Дональд Винникотт. — М. : Независимая фирма «Класс», 1994. — 112 с.
32. Винов И. Е. От техне к гнозису или символдрама в горизонте философии. Предмет и позиция / И. Е. Винов // Символ и Драма. — 2000. — № 2. — С. 92-111.
33. Винов И. Е. Супервизия в гуманитарной практике: теория и метод / И. Е. Винов, Т. П. Юрченко // Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія. — К. : Ін-т психології імені Г. С. Костюка, 2009. — Вип. 6. — С. 50-86.
34. Влияние современной американской психологии на практическую психологию в России : сборник / [под ред. М. Котэ и А. Т. Лидерса] // Спец. приложение к Журналу практического психолога. — М., 1998. — 220 с.
35. Володарська Н. Д. Проблеми психокорекції дисфункції сім'ї, в якій є дитина з вадами здоров'я / Н. Д. Володарська // Соціальна служба в Україні: соціально-психологічні засади формування й ефективного функціонування. Матеріали науково-практичної конференції (12 травня 2005 року), м. Черкаси. / ред. кол. : В. В. Москаленко, Н. І. Кривоконь, Н. М. Дембицька. — К. : Фенікс, 2005. — С. 477-484.
36. Воропай О. Звичаї нашого народу: етнографічний нарис : в 2 т. / О. Воропай. — К. : Оберіг, 1993. — С. 81.
37. Гегель Г. В. Ф. Философия духа. Энциклопедия философских наук / Г. В. Ф. Гегель. — М. : Мысль, 1977. — Т. 3. — 408 с.
38. Гинзбург М. Р. Психологическое содержание личностного самоопределения / М. Р. Гинзбург // Вопросы психологии. — 1994. — № 3. — С. 43-52.
39. Головаха Е. И. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е. И. Головаха, Н. В. Панина — К. : Абрис, 1994. — 168 с.
40. Горський В. С. Філософія в українській культурі: (методологія та історія) : Філософські нариси / В. С. Горський. — К. : Центр практичної філософії, 2001. — 235 с.
41. Грановская Р. М. Психология веры / Р. М. Грановская. — СПб. : Речь, 2004. — 567 с.
42. Гребень Л. Модель психотерапевтичної роботи з внутрішнім часом у символдрамі та техніка створення символу / Л. Гребень // Проблеми загальної та педагогічної психології. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України / [за ред. С. Д. Максименко]. — К., 2000. — Т. II, ч. 5. — С. 18-24.
43. Гребень Л. Некоторые аспекты духовной антропологии Николая Кузанского в контексте современной психотерапии / Людмила Гребень // Психологія у XXI столітті: перспективи розвитку: матеріали VI Костюківських читань (28-29 січня 2003 р.). — К., 2003. — Т. 3. — С. 92-97.
44. Гребень Л. А. Идеи времени и свободы в философии Анри Бергсона и их значение для современной психотерапии / Л. А. Гребень // Актуальні проблеми психології : Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України; Т. 3 : Консультативна психологія і психотерапія / [за ред. С. Д. Максименко, З. Г. Кісарчук]. — К., 2002. — Вип. I. — С. 118-132.
45. Гребінь Л. О. Дослідження структурно-психодинамічних механізмів розвитку людини / Л. О. Гребінь // Актуальні проблеми психології. Т. 3 : Консультативна психологія та психо-

- терапія : зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України; Видавець ПП Лисенко М.М., 2010. — Вип. 7. — С. 79-116.
46. Гребінь Л.О. Ідея часу як концептуальна основа психотерапії / Л.О. Гребінь // Психологічна допомога сім'ї: у 3 ч. Ч. 3: Вітчизняні традиції в теорії та практиці надання психологічної допомоги сім'ї. — К.: Главник, 2006. — С. 78-114. — (Серія «Психол. інструментарій»).
 47. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців (когнітивна антропологія) / М. Гримич. — К.: КНУ ім. Шевченка, 2000. — 380 с.
 48. Гулина М.А. Терапевтическая и консультативная психология / М.А. Гулина. — СПб.: Изд-во «Речь», 2001. — 352 с.
 49. Гулина М.А. Словарь-справочник по социальной работе / М.А. Гулина. — СПб.: Питер, 2010. — 400 с.
 50. Гуманістична психологія. Антологія : в 3-х т. / за ред. Р. Трача, Г. Балла. — К., 2001.
 51. Гурлева Т.С. Особливості та умови становлення смислу життя в підлітковому та юнацькому віці / Т.С. Гурлева // Актуальні проблеми психології; Т. 3: Консультативна психологія і психотерапія. — К.: Ін-т психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2009. — Вип. 6. — С. 157-168.
 52. Гурлева Т.С. Пошук високого смислу життя у розвитку життєвої компетентності / Т.С. Гурлева // Інновації в сучасній школі у контексті діалогу педагогічних культур: Практико-зорієнтований посібник / І.Г. Єрмаков, Д.І. Петренко. — К.: ПП «Р.К. Майстер принт», 2012. — С. 221-229.
 53. Гуссерль Э. Амстердамские доклады. Феноменологическая психология / Э. Гуссерль. — СПб.: Логос, 1992. — С. 62-81.
 54. Гуссерль Э. Философия как строгая наука / Э. Гуссерль / Труды семинара по герменевтике. — Вып. 1. — Одесса: Принт Мастер, 1999. — С. 255-316.
 55. Данилевський І.А. Дослідження уявлень про дитячо-батьківські стосунки засобами транзакційного аналізу / І.А. Данілевський // Актуальні проблеми психології; Т. 3: Консультативна психологія та психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К., 2011. — Вип. 7. — С. 257-268.
 56. Дворецкий И.Х. Латинско-русский словарь / И.Х. Дворецкий. — М.: Русский Язык, 2000. — 846 с.
 57. Декарт Р. Сочинения : в 2 т. Том 1. / Р. Декарт. — М.: Мысль, 1989. — 654 с.
 58. Договори і постанови прав і свобод військових... [Електронний ресурс] / Парламентаризм в Україні. — Режим доступу: <http://static.rada.gov.ua/site/const/istoriya/1710.html> — назва з екрану.
 59. Донченко Е.А. Социетальная психика / Е.А. Донченко. — К.: Наукова думка, 1994. — 208 с.
 60. Донченко О. Архетипи соціального життя і політика (Глибинні регулятиви психополітичного повсякдення): монографія / О. Донченко, Ю. Романенко. — К.: Либідь, 2001. — 334 с.
 61. Дружинин В.Н. Варианты жизни: Очерки экзистенциальной психологии / В.Н. Дружинин. — М.: «ПЕР СЭ»; СПб.: «ИМАТОН-М», 2000. — 135 с.
 62. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология / В.Н. Дружинин. — СПб.: Питер, 2000. — 318 с.
 63. Ермусевич Е.И. Практикующий психолог: нравственные ценности и профессиональная парадигма / Е.И. Ермусевич, З.Г. Кисарчук // Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К.: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2002. — Вип. 1. — С. 107-117.
 64. Еротич В. Психологическое и религиозное бытие человека / В. Еротич. — М.: Библийско-богословский институт св. апостола Андрея, 2004. — 212 с. — (Серія «Богословие и наука»).
 65. Етимологічний словник української мови : в 7 т. Т. 4. / [ред. О.С. Мельничук та ін.]. — К.: Наукова думка, 2003. — 657 с.
 66. Ермусевич О.І. Психологічне консультування сім'ї: морально-ціннісна проблематика / О.І. Ермусевич // Актуальні проблеми психології. Консультативна психологія і психотерапія / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К.: Ін-т психології ім. Г.С. Костюка, 2003. — Вип. 2. — С. 69-78.

67. Єрмусевич О.І. Вітчизняна філософсько-психологічна традиція та екзистенційно-гуманістичний напрям в психотерапії / О.І. Єрмусевич, С.В. Бондар // Актуальні проблеми психології; Том 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К., 2009. — С. 125-143.
68. Єрмусевич О.І. Християнське розуміння особистості як аспект вітчизняної філософсько-психологічної думки / О.І. Єрмусевич, С.В. Бондар // Актуальні проблеми психології; Том 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К., 2010. — С. 128-154.
69. Журавлева Н. Ю. Проблематика жизненного выбора: психологическая помощь / Н. Ю. Журавлева, Е. И. Ермусевич // Актуальні проблеми психології; Том. 3: Консультативна психологія та психотерапія: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К.: Міленіум, 2008. — Вип. 5. — С. 98-121.
70. Журавлева Н. Ю. Социкультурные факторы становления психотерапевтической помощи человеку в ситуации осуществления личностного выбора / Н. Ю. Журавлева // Актуальні проблеми психології; Том. 3: Консультативна психологія та психотерапія: Зб. наук. праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — К.: Міланік, 2010. — Вип. 7. — С. 50-65.
71. Зейгарник Б. В. Саморегуляция поведения в норме и патологии / Б. В. Зейгарник [и др.] // Психологический журнал. — 1989. — №2. — С. 122-132.
72. Зеньковский В. В. (протоиерей). Проблемы воспитания в свете христианской антропологии / В. В. Зеньковский. — Клин: «Христианский фонд», 2002. — 272 с.
73. Зиглер Э. Понимание умственной отсталости / Э. Зиглер, Р.М. Ходапп. — К.: Сфера, 2001. — 346 с.
74. Ильин И. Основы христианской культуры / И. Ильин. — Краматорск: ЗАО-51, 2005. — 352 с.
75. Кант И. Основы метафизики нравственности [Электронный ресурс] / И. Кант. — Режим доступа: http://royallib.ru/book/kant_i/osnovi_metafiziki_nravstvennosti.html — название с экрана.
76. Келлерман П. Ф. Психодрама крупным планом: Анализ терапевтических механизмов / П. Ф. Келлерман / [пер. с англ. И. А. Лаврентьевой]. — М.: Класс, 1998. — 240 с.
77. Киппер Д. Клинические ролевые игры и психодрама / Д. Киппер / [науч.ред. Е. Михайлова]. — М.: «Независимая фирма «Класс», 1993 — 224 с.
78. Кісарчук З. Г. Історико-культурні передумови становлення психотерапії як наукової дисципліни / З. Г. Кісарчук // Актуальні проблеми психології; Т. 3: Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — Ніжин: Міланік, 2008. — Вип. 5. — С. 5-19.
79. Кісарчук З. Г. Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги: аналіз основних понять // Актуальні проблеми психології; Том 3: Консультативна психологія та психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України / [за ред. С.Д. Максименко, З.Г. Кісарчук]. — Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України: Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. — Вип. 7. — С. 5-22.
80. Клещерова І. М. Батькам про реабілітацію, навчання та виховання дитини з органічним ураженням нервової системи: Поради психолога / Ірина Миколаївна Клещерова. — К.: Благодійне товариство допомоги інвалідам та особам з інтелектуальною недостатністю «Джерела», 2006. — 50 с.
81. Кляйн М. Зависть и благодарность. Исследование бессознательных источников / М. Кляйн. — СПб.: Б.С.К., 1997. — 96 с.
82. Колізії антропологічного розмислу / В. Г. Табачковський [та ін.]. — К., 2002.
83. Колісник О. П. Психологія духовного саморозвитку особистості / О. П. Колісник. — Луцьк: Редакційно-видавничий відділ «Вежа» ВДУ ім. Лесі Українки, 2007. — 388 с.

84. Колісник О. Духовний саморозвиток особистості / О. Колісник // Соціальна психологія. – 2006. – № 1 (15). – С. 62-77.
85. Колпакова М. Ю. Аксиологические основания психологической практики / М. Ю. Колпакова // Вопросы психологии. – 2007. – № 5. – С. 100-109.
86. Копьев А. Ф. Индивидуальное психологическое консультирование в контексте семейной психотерапии / А. Ф. Копьев // Вопросы психологии. – 1986. – № 4. – С. 121-130.
87. Корнилова Т. В. Новый опросник толерантности-интолерантности к неопределенности / Т. В. Корнилова // Психологический журнал. – 2010. – № 1. – С. 74-87.
88. Котляков В. Ю. Методика исследования системы жизненных смыслов / В. Ю. Котляков // Сибирская психология сегодня. – Кемерово : Кузбассвузиздат, 2003. – Вып. 2. – С. 18-21.
89. Кочергина В. А. Учебник санскрита : учебник для высших учебных заведений [Электронный ресурс] / В. А. Кочергина – М. : Филология, 1994. – 336 с. – Режим доступа: <http://lukashevichus.narod.ru/knigi/ko4erg/slovar.htm#RRi> – название с экрана.
90. Кочюнас Р. Основы психологического консультирования / Р. Кочюнас. – М. : Академический проект, 1999. – 240 с.
91. Кузанский Н. Сочинения в 2 томах ; Т. II / Н. Кузанский. – М. : Мысль, 1980. – 471 с.
92. Кузьмина Е. И. Психология свободы: теория и практика / Е. И. Кузьмина. – СПб. : Питер, 2007. – 336 с. : ил. – (Сер. «Учебное пособие»).
93. Кузьміна С. Л. Філософсько-педагогічна концепція П. Д. Юркевича : монографія / С. Л. Кузьміна. – К. : Центр практичної філософії, 2002. – 164 с.
94. Кульчицкий О. Світовідчужання українця. Українська душа / О. Кульчицький – К. : Фенікс, 1992. – 132 с.
95. Кьеркегор С. Страх и трепет / С. Кьеркегор. – М. : «Республика», 1993. – С. 115-248.
96. Лакан Ж. «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа (1954/1955). Семинары. Книга 2 / Жак Лакан ; пер. А. Черноглазова. – М. : Изд-во «Гнозис», Изд-во «Логос», 1999. – 520 с.
97. Лакан Ж. Стадия зеркала как образующая функцию Я, какой она раскрылась нам в психоаналитическом опыте / Жак Лакан // Инстанция буквы, или судьба разума после З. Фрейда. – М. : «Русское феноменологическое общество»; «Логос», 1997. – С. 7-15.
98. Лебедева Н. М. Базовые ценности русских на рубеже XXI века / Н. М. Лебедева // Психологический журнал. – 2000. – Т. 21. – № 3. – С. 73-87.
99. Лебедева Н. М. Ценностно-мотивационная структура личности в русской культуре / Н. М. Лебедева // Психологический журнал. – 2001. – Т. 22. – № 3. – С. 26-36.
100. Лейнер Х. Кататимное переживание образов: основная ступень; введение в психотерапию с использованием техники сновидений наяву. Семинар / Х. Лейнер ; [пер. с нем.]. – М. : Эйдос, 1996. – 253 с.
101. Лейнер Х. Основные принципы и терапевтическая эффективность метода символдрамы // Из архива Ханскарла Лейнера ; [пер. с англ. И. И. Нагорной, З. Г. Кисарчук] ; ред. З. Г. Кисарчук. – К. : Киевское общество символдрамы. – 2000. – С. 1-41.
102. Лейнер Х. Основы глубинной психологической символики / Х. Лейнер // Символдрама. – Минск : Европейский гуманитарный университет, 2001. – С. 246-269.
103. Лейнер Х. Психотерапия базисных расстройств при помощи символдрамы / Из архива Ханскарла Лейнера ; [пер. с англ. Д. Г. Залесского, И. И. Нагорной] ; ред. З. Г. Кисарчук. – К. : Киевское общество символдрамы, 2000. – С. 42-57.
104. Лейтц Г. Психодрама: теория и практика. Классическая психодрама Я. Л. Морено / Г. Лейтц ; [общ. ред., предисл. Е. В. Лопухиной и А. Б. Холмогоровой]. – М. : «Прогресс», «Универс», 1994. – 352 с.
105. Леонтьев Д. Поиск смысла в новом тысячелетии [Электронный ресурс] / Д. Леонтьев. – Режим доступа: <http://institut.smysl.ru/article/new1000.php> – название с экрана.
106. Леонтьев Д. А. Выбор как деятельность: личностные детерминанты и возможности формирования / Д. А. Леонтьев, Н. В. Пилипко // Вопросы психологии. – 1995. – № 1. – С. 97-110.
107. Леонтьев Д. А. Психология смысла: природа, структура и динамика смысловой реальности / Д. А. Леонтьев. – М. : Смысл, 1999. – 487 с.

108. Летцев В. М. В. В. Зеньковский : психология в русле христианской антропологии / В. М. Летцев // Журнал практикуючого психолога. — 2000. — Вип. 6 — С. 40-44.
109. Летцев В. М. О проблематике философской психологии / В. М. Летцев // XVI-я Ежегодная богословская конференция Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета. — М. : Издательство Православного Свято-Тихоновского гуманитарного университета, 2006. — Т. 1. — С. 36-41.
110. Лисий І. Менталітет і духовна культура українців / І. Лисий // Філософська і соціологічна думка, 1995. — № 11-12. — С. 37-60.
111. Лобок А. М. Антропология мифа / А. М. Лобок. — Екатеринбург : Банк культурной информации, 1997. — 688 с.
112. Лубовский Д. В. Введение в методологические основы психологии: учеб. пособие / Д. В. Лубовский. — 2-е изд., стер. — М. : Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж : Издательство НПО «МОДЭК», 2007. — 224 с. — (Серия «Библиотека студента»).
113. Лэнгле А. Person: Экзистенциально-аналитическая теория личности : сб. статей / А. Лэнгле ; пер с нем. — 2-е издание. — М. : Генезис, 2009. — 158 с.
114. Любченко О. О. Вплив методів православної автотрансформації на особистісне зростання: автореф. дис. на здобут. наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.01 / О. О. Любченко / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2004. — 20 с.
115. Майков В. В. Становление трансперсональной психологии / В. В. Майков // Психология с человеческим лицом: гуманистическая перспектива в постсоветской психологии / [под ред. Д. А. Леонтьева, В. Г. Щур]. — М. : Смысл, 1997. — С. 31-39.
116. Максименко С. Д. Психологічна допомога тяжким соматично хворим : навчальний посібник / С. Д. Максименко, Н. Ф. Шевченко. — К. : Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — Ніжин : Міланік, 2007. — 115 с.
117. Малахов В. Уязвимость любви / В. Малахов. — К. : Дух і літера, 2005. — 560 с.
118. Мамардашвили М. К. Картезианские размышления [Электронный ресурс] / М. К. Мамардашвили. — Режим доступа: <http://www.philosophy.ru/library/mmk/kr/index.html> — название с экрана.
119. Маслоу А. Самоактуализирующаяся личность / А. Маслоу. — М., 1999. — 135 с.
120. Михайлова Е. Л. Напряжение в сети нормальное (некоторые аспекты психотерапии как социокультурной практики) / Е. Л. Михайлова // Психология. Журнал Высшей школы экономики. — 2006. — Т. 3. — № 1. — С. 77-81.
121. Морено Я. Л. Психодрама / Я. Л. Морено. — М. : Апрель Пресс, Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. — 528 с. — (Серия «Психологическая коллекция»).
122. Морено З. Обзор психодраматических техник / Зерка Морено // Психодрама и современная психотерапия. — 2003. — № 2. — С. 4-15.
123. Мэй Р. Сила и невинность / Р. Мэй. — М. : Смысл, 2001. — 224 с.
124. Мэй Р. Эволюция психотерапии: сборник статей. Т. 3 : «Let it be...»: Экзистенциально-гуманистическая психотерапия / Р. Мэй ; [под ред. Дж. К. Зейга] ; пер. с англ. — М. : Независимая фирма «Класс», 1998. — С. 72-84. — (Библиотека психологии и психотерапии, вып. 44).
125. Народ скаже — як зав'яже. Українські народні прислів'я, приказки, загадки, скоромовки для середнього шкільного віку / [упорядк., передмова Наталі Шумади]. — К. : Веселка, 1985. — 173 с.
126. Николс М. Семейная психотерапия. Концепции и методы / М. Николс, Р. Шварц / [пер. с англ. О. Очкур, А. Шишко]. — М. : Изд-во Эксмо, 2004. — 960 с.
127. Носенко Е. Л. Психологічні ознаки культури та напрями їх змін в умовах соціально-економічних перетворень у країні : монографія / Е. Л. Носенко, Н. А. Маєвська. — Х. : Тарбут Лаам, 2005. — 116 с.
128. Обухов Я. Л. Символдрама. Введение в основную ступень / Я. Л. Обухов. — Ростов-на-Дону : ООО «Мини Тайп», 2005. — 120 с.
129. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. — 4-е изд. — М. : ИТИ Технологии, 2004. — 944 с.

130. Омельченко Я. М. Корекція тривожних станів молодших школярів засобами кататимно-імагінативної психотерапії : автореф. дис. на здоб. наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.07 / Яніна Миколаївна Омельченко. — Київ, 2006. — 20 с.
131. Онищенко Г. І. Християнські цінності як соціокультурний чинник становлення сучасної вітчизняної психотерапії / Г. І. Онищенко // Актуальні проблеми психології. Том 3 : Консультативна психологія і психотерапія: Зб. Наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [за ред. С. Д. Максименко, З. Г. Кісарчук]. — К., 2009. — С. 109-125.
132. Онищенко Г. І. Ціннісно-сміслові орієнтири сучасної молоді: особливості, умови і психологічна допомога / Г. І. Онищенко, Т. С. Гурлева // Зб. наук. праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / [за ред. С. Д. Максименка]. — К., 2011 — Т. XIII, ч. 4. — С. 253-260.
133. Основные направления современной психотерапии : учеб. пособие / под ред. А. М. Боковикова. — М. : «Когито-центр», 2000. — 379 с.
134. Особистісний вибір: психологія відчаю та надії / [за ред. Т. М. Титаренко]. — К. : Міленіум, 2005. — 336 с.
135. Палеолингвистика / Теоретический раздел [Электронный ресурс]. — Режим доступа: <http://lingvoforum.net/index.php?topic=756.195;wap2> — название с экрана.
136. Панок В. Г. Психологія життєвого шляху особистості : монографія / В. Г. Панок, Г. В. Рудь. — К. : Ніка-Центр, 2006. — 280 с.
137. Папуш М. Психотехника экзистенциального выбора / М. Папуш. — М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2001. — 544 с.
138. Перлз Ф. Теория гештальт-терапии / Ф. Перлз. — М. : Институт Общегуманитарных Исследований, 2008. — 320 с.
139. Перлини духовності: Твори укр. світської л-ри від часів Київ. Русі до XVII ст. : навч. посіб. / упоряд., передмова В. В. Різун. — К. : Грамота, 2003. — 560 с.
140. Петрушин С. В. Любовь и другие человеческие отношения / С. В. Петрушин. — 3-е изд., испр. — СПб. : Речь, 2007. — 144 с.
141. Пошкutte В. Позитивные аспекты переживания бессмысленности среди молодых людей [Электронный ресурс] / В. Пошкutte // Экзистенциальное измерение в консультировании и психотерапии : Т.2 / сост. Ю. Абакумова-Кочюнене. — Бирштонас-Вильнюс : ВЕЭАТ, 2005. — Режим доступа: <http://hpsy.ru/public/x2270.htm> — название с экрана.
142. Прохазка Дж. Системы психотерапии : пособие для специалистов в области психотерапии и психологи / Дж. Прохазка, Дж. Норкросс. — СПб. : Прайм-Еврознак, 2005. — 384 с. — (Проект «Психологическая энциклопедия»).
143. Психоаналитические термины и понятия : словарь / [ред. Барнесса Э. Мура, Бернанда Д. Файна; перев. с англ. А. М. Баковикова, И. Б. Гриншпуна, А. Фильца]. — М. : Независимая фирма «Класс», 2000. — 304 с.
144. Психодрама: вдохновение и техника / [под ред. П. Холмса и М. Карп]. — М. : Независимая фирма «Класс», 2000. — 273 с.
145. Психологическая энциклопедия / [под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха]. — 2-е изд. — СПб. : Питер, 2006. — 1096 с.
146. Психологические проблемы смысла жизни и акме / [под ред. Г. А. Вайзер, Е. Е. Вахромова] // Материалы XI симпозиума. — 2006. — 167 с.
147. Психология и культура / [под ред. Д. Мацумото]. — СПб. : Питер, 2003. — 718 с. : ил. — (Сер. «Мастера психологии»).
148. Психология и лечение зависимого поведения / [под ред. С. Даулингa]. — М. : Независимая фирма «Класс», 2000. — 240 с.
149. Психологічна допомога сім'ї : навчальний посібник : у 3 кн. / [за заг. ред. З. Г. Кісарчук]. — К. : Главник, 2006. — 432 с.
150. Психотерапевтическая энциклопедия / [под ред. Б. Д. Карвасарского]. — СПб. : Питер, 2000. — 1024 с.
151. Радченко М. И. Особенности психологической ситуации родителей детей-инвалидов / М. И. Радченко // Журнал практикующего психолога. — 2003. — №9. — С. 199-209.

152. Радченко М. І. Специфіка соціально-психологічної підтримки батьків дітей з особливими потребами / М. І. Радченко // Соціальна служба в Україні: соціально-психологічні засади формування й ефективного функціонування : матеріали науково-практичної конференції (12 травня 2005 року, м. Черкаси) / [ред. кол. В. В. Москаленко, Н. І. Кривоконь, Н. М. Дембицька]. — К. : Фенікс, 2005. — С. 536-543.
153. Рибалка В. В. Психологія честі та гідності особистості : культурологічні та аксіологічні аспекти : наук.-метод. посіб. / В. В. Рибалка ; НАПН України, Інститут пед. освіти і освіти дорослих; Інститут обдарованої дитини; МОН України, укр. наук.-метод. центр практ. психології і соц. роботи. — Київ-Вінниця : ТОВ фірма «Планер», 2010. — 382 с.
154. Рибалка В. В. Честь і гідність як предмет діяльності практичного психолога / В. Рибалка. — К. : Шкільний світ, 2010. — 128 с.
155. Рильке Е. Книга образів / Е. Рильке. — СПб. : Терція, Кристалл, 1999. — 448 с.
156. Роджерс К. Клиент-центрированная психотерапия: Теория, современная практика и применение / К. Роджерс. — М. : Психотерапия, 2007. — 560 с.
157. Рождественский Ю. Т. Киевская школа академической психологии первой половины XIX века / Ю. Т. Рождественский ; [вступ. ст. В. А. Роменца]. — К. : Гнозис, 1999. — 216 с.
158. Розин В. М. Личность и её изучение / В. М. Розин. — М. : Едиториал УРСС, 2004. — 232 с.
159. Розлилися круті бережечки. Українські народні пісні та думи / [упорядк. Олег Микитенко]. — К. : Веселка, 1985. — 278 с.
160. Ромек Е. Философия: инструкция по терапевтическому применению / Е. Ромек // Московский психотерапевтический журнал. — 2004. — № 2. — С. 134-141.
161. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. — К. : Либідь, 2001. — 288 с.
162. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. — СПб. : Питер, 2012. — 224 с.
163. Русланович-Варфоломеева З. А. Методи сприяння самореалізації особистості в соціальній роботі з молоддю / З. А. Русланович-Варфоломеева // Соціальна служба в Україні: соціально-психологічні засади формування й ефективного функціонування : матеріали наук.-практ. конф. (12 травня 2005 року, м. Черкаси) / [ред. кол.: В. В. Москаленко, Н. І. Кривоконь, Н. М. Дембицька]. — К. : Фенікс, 2005. — С. 439-444.
164. Сидоренко Е. В. Методы математической обработки в психологии / Е. В. Сидоренко. — СПб. : ООО «Речь», 2002. — 350 с.
165. Символдрама в українській практичній психології / З. Г. Кісарчук, Т. П. Юрченко // Практична психологія в контексті культур. — К. : Ніка-Центр, 1998. — 185-190 с.
166. Символдрама. Современное издание о психологии и психотерапии / [под. общ. ред. Я. Л. Обухова]. — Запорожье : Издательский дом «Керамист», 2010, 2011. — №№ 1-3.
167. Скрипник Т. В. Феноменологія аутизму : монографія / Т. В. Скрипник. — К. : Видавництво «Фенікс», 2010. — 368 с.
168. Словарь по этике / [под ред. И. С. Кона]. — М. : Политиздат, 1983. — 447 с.
169. Словарь української мови : у 4-х т. / [упор. з дод. влас. матеріалу Б. Грінченко]. — К. : Вид-во Академії наук Української РСР, 1958. — Том 1. — С. 285.
170. Словник української мови. Академічний тлумачний словник (1970-1980) [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://sum.in.ua/s/shana> — назва з екрану.
171. Сосланд А. Фундаментальная структура психотерапевтического метода или как создать свою школу в психотерапии / А. Сосланд. — М. : Логос, 1999. — 368 с.
172. Сосланд А. И. Психотерапия в сети противоречий / А. И. Сосланд // Психология. Журнал Высшей школы экономики, 2006. — Т. 3. — № 1. — С. 46-67.
173. Соціокультурні чинники становлення сучасної парадигми психотерапевтичної допомоги особистості: монографія / З. Г. Кісарчук, Л. О. Гребінь, Т. С. Гурлева [та ін.]; [за ред. З. Г. Кісарчук]. — Кіровоград: «Імекс-ЛТД», 2012. — 276 с.
174. Становище сімей в умовах малих міст України: держ. доп. про становище сімей в Україні (за підсумками 2004 р.) / [наук. ред. кол. : Ю. О. Павленко та ін.]. — К. : Голак, 2006. — 226 с.
175. Стюарт Й. Основи ТА: Транзакційний аналіз / Й. Стюарт, В. Джойнс. — К. : ФАДА, ЛТД, 2002. — 393 с.

176. Татенко В.О. Канонічна психологія Володимира Роменця: вчинок, історія, особистість / В.О. Татенко, Т.М. Титаренко // Психологія і суспільство. — 2011. — № 2 (85-а річниця з дня народження В.А. Роменця). — С. 22-38.
177. Теория семейных систем Мюррея Боуэна: Основные понятия, методы и клиническая практика. Антология / [пер. В. Белопольский и др.]; под ред. К. Бейкер, А. Варга — М. : «Когито — Центр», 2005. — 496 с.
178. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності / Т.М. Титаренко. — К. : Либідь, 2003. — 376 с.
179. Титаренко Т.М. Кризове психологічне консультування / Т.М. Титаренко. — К. : Главник, 2004. — 96 с.
180. Уилер Г. Гештальттерапия постмодерна: за пределами индивидуализма / Г. Уилер. — М. : Смысл; ЧеРо, 2005. — 489 с.
181. Уолен С. Рационально-эмотивная психотерапия / С. Уолен, Р. ДиГусепп, Р. Уэсслер ; [пер. с англ.]. — М. : Институт Гуманитарных Знаний, 1997. — 257 с.
182. Филиппов А.В. Тысяча состояний души: Краткий психолого-филологический словарь / А.В. Филиппов, Н.Н. Романова, Т.В. Летягова. — М. : Флинта, 2011. — 424 с.
183. Фильц А. Место психотерапии между психиатрией и психологией / А. Фильц // Психотерапия — новая наука о человеке / [под ред. А. Притца]: пер. с нем. — Екатеринбург : «Деловая книга», М. : «Академический проект», 1999. — С. 281-294.
184. Франк С. С нами Бог / С. Франк. — М. : ООО «Изд-во АСТ», 2003. — 750 с.
185. Франкл В. Человек в поисках смысла / В. Франкл. — М. : Прогресс, 1990. — 367 с.
186. Фрейд З. Избранные сочинения / З. Фрейд. — М. : Медицина, 1991. — 288 с.
187. Фрейд З. Введение в психоанализ: Лекции / З. Фрейд. — М. : Наука, 1989. — 456 с.
188. Фрейд З. Знаменитые случаи из практики / З. Фрейд ; [пер. с нем.]. — М. : «Когито — Центр», 2007. — 538 с.
189. Фрейд З. Психоаналитические этюды / З. Фрейд. — Минск : Беларусь, 1996. — 606 с.
190. Фурман А. Українська ментальність та її культурно-психологічні координати / А. Фурман // Психологія і суспільство. — 2001. — № 1. — С. 9-73.
191. Хайдеггер М. Бытие и время / М. Хайдеггер. — СПб. : «Наука», 2002. — 451 с.
192. Хайдеггер М. Прологомены к истории понятия времени / М. Хайдеггер. — Томск : Издательство «Водолей», 1998. — 384 с.
193. Хенниг Х. Отношения и терапевтические имагинации / Х. Хенниг, Э. Фикенчер, У. Барке [и др.] // Кататимно-имагинативная психотерапия как психодинамический процесс. — Таллинн, 2008. — 260 с.
194. Хижняк З.И. Киево-Могилянская Академия / З.И. Хижняк. — К. : Вища школа, Изд-во при Киевском университете, 1988. — 268 с.
195. Холмс П. Внутренний мир снаружи: Теория объектных отношений и психодрама / П. Холмс ; [пер. с англ. Р.Р. Мургазина]. — М. : Независимая фирма «Класс», 1999. — 288 с. — (Библиотека психологии и психотерапии, вып. 74).
196. Хорн Г. Шесть этапов развития ребенка в зеркале символдрамы. (Выступление на Международном симпозиуме по проблемам психотерапии и профилактики психических нарушений у подростков, г. Калуга, октябрь 1997 г.) [Электронный ресурс] / Г. Хорн. — Режим доступа: <http://symboldrama.ru/article/horn2/> — название с экрана.
197. Цуканов Б.И. Собственная единица времени в психике индивида : автореф дис. на соиск. доктора психол. наук. : 19.00.01 / Б.И. Цуканов. — К., 1992. — 24 с.
198. Чепелева Н.В. Социокультурные факторы понимания и интерпретации личного опыта / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / [за ред. Н.В. Чепелевої]. — К. : Міленіум, 2005. — Т. 2. — Вип. 3. — С. 6-13.
199. Черниш Н.И. Соціологія : курс лекцій / Н. Черниш. — [3-є вид. перероб. і доп.]. — Львів : Кальварія, 2003. — 544 с.
200. Черных П.Я. Историко-этимологический словарь современного русского языка: 13560 слов: в 2 т. Т. 2. / П.Я. Черных. — М. : Русский Язык, 1993. — 560 с.

201. Черняева С. А. Развитие личности и психологическая помощь в свете христианского мировоззрения / С. А. Черняева. — СПб. : Речь, 2007. — 192 с.
202. Шлиппе А. Ф. Учебник по системной психотерапии и консультированию / А. Ф. Шлиппе, Й. Швайтцер. — М. : Институт консультирования и системных решений, 2011. — 368 с.
203. Шутценбергер А. А. Психодрама / А. Шутценбергер. — М. : Психотерапия, 2007. — 448 с.
204. Эйдемиллер Э. Г. Семейная психотерапия / Э. Г. Эйдемиллер, В. В. Юстицкий. — Л. : Медицина, 1990. — 192 с.
205. Эрлахер-Фаркас Б. Монодрама. Исцеляющая встреча. От психодрамы к индивидуальной терапии / Б. Эрлахер-Фаркас, К. Йорда. — К. : Ника-Центр, 2004. — 292 с.
206. Юнг К. Г. О становлении личности. Конфликты детской души / К. Юнг. — М. : Канон, 1995. — С. 154.
207. Юнг К. Г. Человек и его символы / Карл Густав Юнг. — М. : Серебряные нити, 1997. — 368 с.
208. Юревич А. В. Ценностные основания науки // Ценностные основания психологической науки и психология ценностей / А. В. Юревич. — М. : Изд-во «Институт психологии РАН», 2003. — С. 21-39.
209. Юрченко Т. П. Свобода как одно из онтологических и социокультурных оснований становления современной психотерапевтической парадигмы / Т. П. Юрченко // Актуальні проблеми психології. — Том 3 : Консультативна психологія і психотерапія: Зб. наукових праць Інституту психології НАПН України / [за ред. С. Д. Максименка, З. Г. Кісарчук]. — К. : Видавець ПП Лисенко М. М., 2010. — Вип. 7. — С. 22-40.
210. Ялом И. Групповая психотерапия. Теория и практика / И. Ялом. — М. : Апрель Пресс; Изд-во ЭКСМО-Пресс, 2001. — 576 с. — (Сер. «Кафедра психологии»).
211. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия / И. Ялом ; пер. с англ. Т. С. Дабкиной. — М. : Независимая фирма «Класс», 2000. — 576 с.
212. Ясперс К. Общая психопатология / Карл Ясперс ; [пер. с нем. Л. О. Акопяна]. — М. : Практика, 1997. — 1056 с.
213. Bugental J. The Far Side of Despair / J. Bugental // Journal of Humanistic Psychology, 1980. — 20 (1). — PP. 49-68.
214. Cloninger R. A. Systematic Method for Clinical Description and Classification of Personality Variants / R. A. Cloninger // Arch Gen Psychiatry. — Vol. 44., June 1987.
215. Frankl V. Psychotherapy and Existentialism / V. Frankl. — London: Penguin Books, 1973. — 227 p.
216. Jerome D. White, PhD. Terry White, MA. CULTURAL SCRIPTING. Transactional Analysis Journal. 5:1, January 1975.
217. Leuner H., Horn G., Klessmann E. Katathymes Bilderleben mit Kindern und Jugendlichen, 3. — Aufl. Reinhardt, München 1990.
218. Mahler M. The psychological birth of the human infant / M. Mahler, F. Pine, A. Bergman. — New York, 1975.
219. Respect Research Group дослідницький проект [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.respectresearchgroup.org> — назва з екрану.
220. Stern D. The interpersonal world of the infant / D. Stern. — Basic Books, New York, 1985.
221. William H. Clinical Transactional Analysis With Use of the Life Script Questionnaire / H. William, M. D. Holloway. — Holloway Books P. O. — Box 917 Aptos — CA 95003.

Додаток В

Опис методики вивчення представленості життєвих смислів у системі особистих смислів респондента (В. Ю. Котляков)

Інструкція. Перед вами список з 24 тверджень. Це перелік життєвих смислів, на які можуть орієнтуватися люди у своєму житті. Прочитайте, будь ласка, уважно весь список.

Смисл мого життя полягає у тому:

- 1... щоб допомагати іншим людям
- 2... щоб бути вільним
- 3... щоб отримувати задоволення
- 4... щоб вдосконалюватись
- 5... щоб досягати успіху
- 6... щоб бути з близькою людиною
- 7... щоб передати все найкраще своїм дітям
- 8... щоб зрозуміти себе самого
- 9... щоб робити добро
- 10... щоб жити
- 11... щоб відчувати щастя
- 12... щоб здійснити себе
- 13... щоб зробити добру кар'єру

- 14...щоб почувати, що комусь потрібен
- 15...щоб жити заради своєї сім'ї
- 16...щоб пізнавати Бога
- 17...щоб покращувати світ
- 18...щоб любити
- 19...щоб отримувати якомога більше відчуттів і переживань
- 20...щоб реалізувати усі свої можливості
- 21...щоб займати гідне становище у суспільстві
- 22...щоб радіти спілкуванню з іншими
- 23...щоб допомагати своїм рідним і близьким
- 24...щоб зрозуміти життя

Тепер Вам належить зробити м'яку рейтингову оцінку зазначеного списку. Для цього оберіть із переліку 3 твердження, які займають 1-е місце в системі Ваших особистих життєвих смислів, потім 3 твердження, які Ви могли б поставити на 2-е, на 3-є і т.д., аж до 8-го місця. Запишіть порядкові номери цих тверджень в таблицю 1.

Таблиця 1

Рейтинг представленості життєвих смислів

Ранг твердження	Порядкові номери тверджень
1 місце	
2 місце	
3 місце	
4 місце	
5 місце	
6 місце	
7 місце	
8 місце	

Аби підрахувати свій результат, скористуйтеся таблицею 2. Тут представлені основні категорії життєвих смислів (альтруїстичні, екзистенціальні, гедоністичні та ін.). Вам треба визначити, яку вагу (сума рангових значень) має кожна з цих категорій в Вашій особистій системі життєвих смислів.

Таблиця 2

Рейтинг категорій життєвих смислів

Категорії життєвих смислів	Порядкові номери і відповідні їм ранги (місця) тверджень			Сума рангових значень
Альтруїстичні	1.	9.	17.	
Екзистенційні	2.	10.	18.	
Гедоністичні	3.	11.	19.	
Самореалізації	4.	12.	20.	
Статусні	5.	13.	21.	
Комунікативні	6.	14.	22.	
Сімейні	7.	15.	23.	
Когнітивні	8.	16.	24.	

Для цього навпроти кожного порядкового номера твердження Ви повинні вказати ранг (місце), який Ви надали своєму твердженню у таблиці 1. Наприклад: першому твердженню Ви присвоїли 4-е місце. Навпроти порядкового номера 1 ставите 4 (ранг цього твердження) і т.д. за всіма порядковими номерами. Коли вся таблиця 2 буде заповнена (окрім стовпця «Сума рангових значень»), Ви можете обчислити результат по кожній з восьми категорій життєвих смислів. Для цього достатньо скласти рангові значення навпроти кожної з категорій і записати результат у стовпчику «Сума рангових значень». Наприклад: щоб підрахувати суму рангових значень категорії «альтруїстичні», — Ви маєте скласти рангові значення тверджень за номерами 1, 9, 17. Запишіть отриманий результат в останній стовпчик «Сума рангових значень». І так само за всіма восьми категоріями.

Порядкові номери і відповідні їм ранги (місця) тверджень: альтруїстичні — 1.9.17.; екзистенційні — 2. 10. 18.; гедоністичні — 3. 11. 19.; самореалізації — 4. 12. 20.; статусні — 5. 13. 21.; комунікативні — 6. 14. 22.; сімейні — 7. 15. 23.; когнітивні — 8. 16. 24.

Інтерпретація даних. Порівнюючи отримані дані, слід пам'ятати, що чим менша сума рангових значень, тим більшу вагу має ця категорія у системі Ваших життєвих смислів, і навпаки. У залежності від отриманої суми рангових значень по кожній з категорій Ви можете оцінити представленість кожної із категорій у Вашій особистій системі життєвих смислів:

18-24 бали — смисли цієї категорії представлені слабо у Вашій системі життєвих смислів;

10-17 балів — смисли цієї категорії представлені достатньо у Вашій системі життєвих смислів;

3-9 балів — смисли цієї категорії домінують у Вашій системі життєвих смислів.

Тепер на основі отриманих даних Ви можете побудувати профілі представленості життєвих смислів. На горизонтальній осі визначаються категорії життєвих смислів, на вертикальній — отримані бали по кожній категорії.

Примітка: Методика В. Котлякова перекладена нами на українську мову з оригіналу. Але були здійснені деякі операції щодо зміни оформлення результатів, а саме: для зображення даних на графіку ми поміняли місцями першу (нижню) і третю (верхню) категорії представленості (тобто пропонуємо: 3-9 балів — смисли представлені слабо, 18-24 бали — домінують). Така заміна відповідає принципу зростання значущості певної категорії в системі життєвих смислів і візуально, на рисунку, на нашу думку, має вигляд більш переконливий, ніж у рекомендаціях автора методики. Хоча будь-який дослідник може скористатися оригінальною методикою без зазначених вище змін.

И 54
Інститут психології імені Г. С. Костюка
Національної академії педагогічних наук України

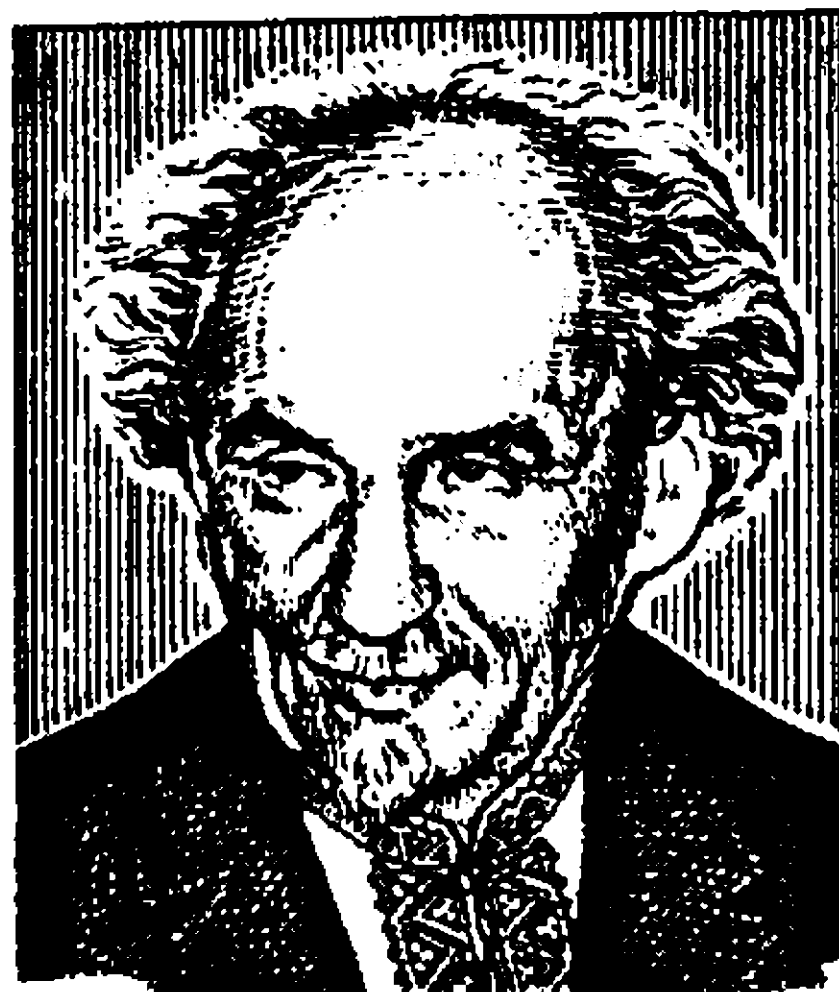
МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

ЩОДО ВРАХУВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ЧИННИКІВ
В ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИЦІ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОЇ
ДОПОМОГИ ОСОБИСТОСТІ

ЗА РЕДАКЦІЄЮ З.Г. КІСАРЧУК

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
Інститут психології імені Г. С. Костюка

T. W. Leung

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ
щодо врахування соціокультурних чинників
в теорії та практиці психотерапевтичної
допомоги особистості

За редакцією З. Г. Кісарчук

Київ
2013

УДК 159.9 : 615.851

ББК 88.492

М 54

*Друкується за рішенням Вченої ради Інституту психології імені Г. С. Костюка
НАПН України (протокол №10 від 26 грудня 2011 р.)*

Рецензенти:

Рибалка В.В., доктор психологічних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України;

Андрієвська В.А., кандидат психологічних наук, завідувач лабораторії науково-психологічної інформації Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України

М 54 Методичні рекомендації щодо врахування соціокультурних чинників в теорії та практиці психотерапевтичної допомоги особистості / [за редакцією З. Г. Кісарчук]. — Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2013. — 140 с.
300 пр.
ISBN 978-966-189-221-6

Видано державним коштом. Продаж заборонено.

У методичних рекомендаціях висвітлюються результати дослідження ролі соціокультурного контексту в розвитку теорії і практики психотерапевтичної допомоги. Схарактеризовано феномен соціокультурних чинників, що зумовлюють ту чи іншу поведінку людини як представника певного соціуму. Визначено соціокультурні чинники, які проявляються у вітчизняному психотерапевтичному просторі, позначаючись як на теоретичних, так і практичних його аспектах: вітчизняна філософсько-психологічна традиція, християнські традиції і цінності, екзистенційні та етичні цінності, сімейний контекст особистості, особливості народної театральної культури тощо. Описано особливості врахування даних чинників в теорії і практиці психотерапевтичної допомоги.

Методичні рекомендації адресовано фахівцям у галузі консультативної психології та психотерапії — як науковцям, так і практикам, викладачам вищих навчальних закладів, аспірантам, студентам, а також іншим фахівцям, які розробляють проблеми консультування та психотерапії.

ББК 88.492

ISBN 978-966-189-221-6

© Інститут психології імені Г.С. Костюка
НАПН України, 2013
© З. Г. Кісарчук, 2013

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Соціокультурні чинники та їх роль у розвитку теорії і практики психотерапевтичної допомоги	5
Розділ 2. Вплив вітчизняної філософсько-психологічної традиції на професійне і особистісне самовизначення психологів-практиків	14
Розділ 3. Значення християнських традицій і цінностей у становленні вітчизняної теорії і практики психологічної допомоги особистості	24
Розділ 4. Роль екзистенційного чинника свободи в сучасній вітчизняній психотерапії	35
Розділ 5. Високий смисл життя як цінність: особливості психологічного супроводу вітчизняного клієнта з екзистенційною проблематикою	44
Розділ 6. Стратегії психологічної допомоги людині в ситуації здійснення особистісного вибору	53
Розділ 7. Вплив типових соціальних уявлень про сім'ю в сучасних родинах на формування стратегії психотерапевтичної допомоги особистості	63
Розділ 8. Особливості стратегії психологічної допомоги з розвитку самодиференціації людини в роботі з вітчизняною сім'єю	71
Розділ 9. Феномен поваги/неповаги як соціокультурний чинник надання психотерапевтичної допомоги в структурно-психодинамічному підході	80
Розділ 10. Особливості застосування психодраматичного підходу в роботі з вітчизняним клієнтом	96
Розділ 11. Врахування особливостей дитячо-батьківських стосунків у вітчизняній сім'ї в роботі за методом транзакційного аналізу	103
Розділ 12. Психологічне консультування матерів дітей з інтелектуальною недостатністю у вітчизняних соціокультурних умовах	107
Розділ 13. Роль культурно зумовлених настанов та особистісних рис у виборі психологом стилю допомоги онкологічному хворому (методика дослідження)	114
Післямова	120
Список використаної літератури	121
Додатки	131